

Ankara Etnografya Müzesi

Günümüzde Talat Paşa Bulvarı, Ülkü Sokak, No:4, Opera/Ulus'taki adreste hizmet vermeye devam etmekte olan Ankara Etnografya Müzesi, gerek mimarisi gerekse içinde barındırdığı eserler ile her zaman önemli müzelerimizden biri olmuştur. Müze, I. Ulusal Mimarlık Dönemi anlayışını en güzel yansıtan mimari örneklerden birisi olmasının yanında, içinde sergilenen eserler ve oluşturulan canlandırmalarla geleneksel yaşam biçimini gözler önüne sermektedir.

Ankara Etnografya Müzesi

Atatürk, Cumhuriyet'ten sonra Ankara'da bir Devlet Müzesinin kurulmasını istemekte idi. Cumhuriyet'in ilanı ile başlayan teşkilatlanma devresinde; Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olarak millî kültür kaynaklarını ve halk kültürünü incelemek ve korumak amacı ile bir Kültür Müdürlüğü (Hars Müdürlüğü) kurulmuş ve bu Kültür Müdürlüğü bünyesinde devrin fikir adamlarından oluşan sürekli bir kültür komisyonu oluşturulmuştu. Türkiye'de millî kültürü ve millî tarihi yaşatmak üzere, bir Etnografya Müzesi kurma fikri bu Kültür Müdürlüğü zamanında ortaya konmuş ve hazırlıklara girişilmişti. Millî kültüre büyük önem verildiği bu dönemde Etnografya Müzesinin bu konuda oynayacağı büyük rol anlaşılıyordu. Türk kültür mirasını içeren Anadolu halk sanatına ait eserlerin sergileneceği bir müze kurulması için Millî Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi Tanrıöver, ilk çalışmalara başlamış ve yeni müzeyi kurma konusunda İstanbul Dar-ül Fünun'dan arkadaşı olan, Budapeşte Etnografya Müzesi uzmanlarından Macar Türkoloğu Gyula Meszaros'un yeni müzeyi kurma konusunda düşüncelerine başvurmuştu. Etnografya Müzesinin kurulmasına hazırlık olmak üzere ilk çalışmalar, 1924 yılında İstanbul'da Prof. Celal Esat Arseven'in başkanlığında daha sonra 1925 yılında İstanbul Müzeleri Müdürü Halil Ethem başkanlığında özel bir komisyon kurulmuştu. Komisyonun satın aldığı 1250 parça eser, önce İstanbul'da Dar-ül Fünun'da bir odada korunmuş, 1926 yılında ise bu koleksiyon Süleymaniye Külliyesinde bir binaya nakledilmişti. 1925 yılının Nisan ayında, Millî Eğitim Bakanlığı, cumhuriyet döneminin önemli mimarlarından Arif Hikmet Koyunoğlu'na Ankara İmaret Camisinde (Karacabey Camii) depo edilmiş eserler için, bir müze binası yapmayı düşündüklerini kendilerinin de katılmasını dilediklerini bildirmişlerdi. Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu'nun 15 günde hazırlayıp sunduğu projesi, kabul edilmiş ve Atatürk'ün emri ile 25 Eylül 1925 tarihinde ilk devlet müzesi örneği olan Ankara Etnografya Müzesi'nin temeli görkemli bir törenle atılarak yapının inşasına başlanmıştı. Hem planı, hem cephe düzeni açısından simetrik olarak planlanan bina, girişe göre enine dikdörtgen planlı, bodrum üzerine tek katlı ve ortasında havuzlu bir avlusu bulunan müze kısmı ile arkasında iki katlı idarî kısım olmak üzere iki bölüm olarak tasarlanmıştı. Müzenin yapılacağı Namazgâh Tepesi ise, 15 Kasım 1925 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile Vakıflar Genel Müdürlüğüne Millî Eğitim Bakanlığına, müze yapılmak kaydı ile resmen devredilmişti. Temelinden itibaren müze olarak planlanmış olan binanın inşası tamamlanmak üzere iken, buraya gelecek eserler için görüşmeler de devam etmekte idi. 1926 yılında inşası tamamlanan bina, Macar Türkolog G. Mészáros'un hazırladığı rapor doğrultusunda 1927 yılında Etnografya Müzesi şeklinde düzenlenmişti. İstanbul'da kurulan komisyon tarafından müze için satın alınan eserler da Ankara'ya getirilerek bu binada sergilenmişti.

Müze, 1 Haziran 1927 tarihinde Eski Kültür Müdürü Hamit Zübeyir Koşay müdür olarak atanmıştır. Aynı yıl İtalyan Heykeltıraş Pietro Canonica'ya müzenin önüne Atatürk'ün at üzerinde bronz heykeli yaptırılmış ve 4 Kasım 1927 tarihinde açılmıştır. 15 Nisan 1928 tarihinde müzeyi inceleyen Atatürk, Afgan Kralı Amanullah Han'ın Türkiye'yi ziyareti dolayısı ile müzenin resmî olarak ziyarete açılmasını istemiştir. Müzenin halkın hizmetine açılması ise, 18 Temmuz 1930 tarihinde olmuştur. 1938 Kasım ayında geçici kabre tahsis edilinceye kadar da müze açık kalmıştır. 13 Mart 1931 tarihine kadar müze müdürlüğü görevine devam eden H. Z. Koşay Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğüne atandıktan sonra, 29 Mart 1931- 29 Temmuz 1943 tarihleri arasında Osman Ferit Sağlam ve onun emekli olması üzerine 14 Eylül 1943 - 30 Ekim 1949 tarihleri arasında da Remzi Oğuz Arık müze müdürü olarak atanmıştır. 15 Nisan 1950 tarihinde H. Z. Koşay ikinci defa müze müdürü olmuştur. 10 Kasım 1938 tarihinde Atatürk'ün ölümünden sonra, Anıtkabir tamamlanıncaya kadar geçici kabir olarak Ankara Etnografya Müzesinin iç avlusu düşünülmüş ve buradaki havuz arka bahçeye kaldırılarak, avlunun üzeri kapatılmıştır. Atatürk'ün naaşı, büyük bir törenle, 19 Kasım günü Dolmabahçe'den alınarak önce Yavuz Zırlınsına, sonra trene nakledilerek 20 Kasım günü saat 10.00'da Ankara Garına getirilmiş ve Büyük Millet Meclisi önündeki katafalka taşınmıştır. 21 Kasım da ise Etnografya Müzesinde düzenlenen katafalka getirilmiş, 31 Mart 1939 tarihinde kurşunlu tabut giriş salonunun ortasında açılan geçici kabre konulmuştur. Mermer bir lahit şeklinde olan geçici kabir, Yüksek Mimar Hüsni Tümer tarafından yapılmıştır. Müzenin bu salonu 10 Kasım 1953 tarihine kadar 15 yıl süre ile Anıtkabir vazifesi görmüştür. 1938-1953 yılları arasında Atatürk'ün naaşını geçici olarak muhafaza eden müze; devlet başkanları, hükümdarlar, sefirler, yerli ve yabancı heyetler ile halk tarafından ziyaret edilmiştir. Bu süre içinde mesai devam etmiş, fakat müze ziyarete kapatılmıştır. Sadece merasim günlerinde kabir ziyareti için açılmıştır. Buna rağmen özel izin ile koleksiyonlar, bilim adamlarının ve öğrencilerin araştırma ve incelemelerine sunulmuştur. Atatürk'ün kabri, 1953 yılında Anıtkabir'e nakledildikten sonra bu köşe, onun hatırasına, sembolik bir kabir şeklinde düzenlenmiştir. Beyaz mermer set üzerine, "Burası, 10. 11. 1938'de sonsuzluğa ulaşan Atatürk'ün, 21. 11. 1938'den 10. 11. 1953'e kadar yattığı yerdir." şeklindeki yazılan mermer kitabe Ankara Yapı Enstitüsü öğrencileri tarafından yapılmıştır. Bu salonun duvarlarına asılan Atatürk'ün ölümü ile ilgili fotoğraflarla "Atatürk Köşesi" oluşturulmuştur. Bugün de aynı şekilde muhafaza edilmektedir. 1953'den sonra, gerekli değişiklikler yapılarak yeniden düzenlenen müze, 6-14 Ekim 1956 tarihleri arasında kutlanan Uluslararası I. Müzeler Haftası sırasında, tekrar halkın hizmetine açılmıştır. Kültür, sanat ve eğitim alanında önemi büyük olan Ankara Etnografya Müzesi, açıldığından itibaren bünyesinde, oldukça zengin koleksiyonlar bulundurmıştır. 1932 yılında müzede; ziraat, balıkçılık, işlemecilik, gümüşçülük gibi koleksiyonlar da vardı. Ayrıca, vaktiyle Hamburg'dan satın alınan ilkel kavimlere ait balıkçılık, çiftçilik ve ulaşım araçlarını içeren koleksiyonlar müzede çok yer kapladığı için sergilenememiş ve ders aracı olarak Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji Kürsüsüne verilmişti. Önceleri müzede bulunan İnkılap Tarihi ve resim şubeleri ile ilgili eserler, 22 Eylül 1943 tarihli emir ile Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi İnkılap Tarihi Kürsüsüne verilmiş ve Enstitü tarafından müzeye bir şeref diploması sunulmuştur. Sergilerden toplanan Türk ressamlarının eserleri ise, önce Gazi Eğitim Enstitüsüne daha sonra İstanbul Resim Heykel Müzesine devredilmiştir. 1943 yılında kaldırılmış olan Şeriye Sicillerinin bir kısmı, Etnografya Müzesi arşivinde korunmakta iken, bunlar 1980'li yıllarda Millî Kütüphanede toplanmıştır. Müzeye, Ankara çevresindeki illerden birer tarih belgesi olan mahkeme sicilleri de getirilmiştir. Ayrıca, halk kültürü bakımından değerli el işleri ve oylar, bunlardan başka Türk ahşap oymacılığının güzel örnekleri olan kapı kanatları, minberler, tavanlar ile cilt, tezhip, minyatür ve yazı sanatımızın güzel örnekleri olan yazma eserler toplanarak müzenin koleksiyonları sürekli zenginleştirilmiştir. 1948'de Etnografya Müzesi Ankara'da bütün müzeli eserlerin korunduğu bir yerdirdi. Özellikle 1925 yılında tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonra toplanan birçok eşya müzeyi zenginleştirmiş ve Bektaşilik gibi bazı tarikatların birçok eşyası burada koruma altına

alınmıştı. Müzede, o yıllarda Ankara’da başka müze olmadığından etnografik eserlerin yanında Anadolu’nun kazı alanlarından getirilmiş arkeolojik eserler de sergilenmiş, özellikle Alacahöyük, Alişar, Ahlatlıbel gibi kazılardan gelen eserler, geçici olarak korunmuş ve bu arkeolojik eserler, daha sonra açılan Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesine gönderilmiştir. 1950’lerde Ankara Etnografya Müzesindeki ufak tamir atölyesi, sadece bu bölgenin acele işlerine cevap vermiştir. Ancak bugün mevcut değildir.

1973 yılında, Türk tarihine, folkloruna ve sanatına ait yirmi bini aşkın eseriyle oldukça geniş bir koleksiyona sahip olan Etnografya Müzesi, artık Türkiye’nin en zengin ve en büyük etnografya müzelerindendi. Kültür Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nün 7 Mart 1978 tarih ve 495 sayılı onayı ile Türk Ocağı Binasından Ankara Etnografya Müzesine nakledilen 1306 adet eserden oluşan ve “Türk Ocağı Koleksiyonu” olarak anılan bir grup eser, müzeye zenginlik katmış ve bir kısmı sergiye çıkarılmıştır. Bunlardan altı adedi uluslararası alanda Türk kültürünü temsil eder nitelikte görülerek, 1985 yılında Japonya’da açılan “Uygarıklar Ülkesi Türkiye” sergisine dâhil edilmiş ve sergi kataloğunda da yayınlanmıştır. Başlangıçtan günümüze kadar bağışlar ve satın alma yolu ile müzedeki eserlerin sayısı her geçen gün artmıştır. İlk yapıldığında 8 salona, daha sonra arka tarafa eklenen 2 salonla 10 salona sahip olan müze; etnografik açıdan önemli eşyaları, Sanat Tarihi açısından önemli eserleri barındıran ve sergileyen bir kültür kuruluşumuz olmuştur. Müzenin sergideki eserleri yanında depolarında da zengin örnekler vardır. Bunlar zaman içerisinde değiştirilerek, müzede yapılan yeni düzenlemelerle sergilenmiştir. 1981-82 yıllarında yapılan iç ve dış restorasyon sırasında, gerek ışıklandırma gerekse sergileme açısından yeni bir düzenleme yapılmıştır. Ziyarete kapalı kaldığı 1999-2002 yılları arasında yapılan restorasyon çalışmaları sonrasında müze yeni sergi düzeni ile 2003 yılında tekrar açılmıştır. 10 salonda yapılmış olan bu sergileme, bugün de devam etmektedir. Müzenin bodrum katında bir ihtisas kütüphanesi bulunmaktadır. Kubbeli giriş salonunda bilet satış gişesi ve ziyaretçilerin dinlenebileceği oturma grupları mevcuttur. Ankara Etnografya Müzesi, diğer müzelerimiz gibi, tarihî ve kültürel mirasımızla birlikte kimliğimizi korumak ve gelecek kuşaklara aktarmak adına önemli bir görev yüklenmiştir.

Nurcan İnci FIRAT

KAYNAKÇA

“50 Yılda Türk Müzeciliği”, **Kültür ve Sanat**, Anonim, 2, 1973.

AKGÜN, Nejat, **Burası Ankara**, Ankara 1996.

ARIK, Remzi Oğuz, **Türk Müzeciliğine Bir Bakış**, İstanbul 1953.

ASLANOĞLU, İnci, **Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı**, Ankara 1980.

BAŞKAN, Çiğdem, “Atatürk’ün Emri ile Açılan Ankara Etnografya Müzesi”, **Kültür ve Sanat**, 11, 1991.

Cumhuriyetin 50. Yılında Ankara (İl Yıllığı), Anonim, Ankara 1973.

FIRAT, Nurcan İnci, **Ankara’da Cumhuriyet Dönemi Mimarisinden İki Örnek, Etnografya ve Türk Ocağı Merkez Binası**, Ankara 1997.

GÜLEKLİ, Nurettin Can, **Ankara Rehberi**, İstanbul 1949.

GÜLEKLİ, Nurettin Can, **Ankara-Tarih Arkeoloji**, Ankara 1948.

GÜRÇAY, Hikmet, “Ankara Etnografya Müzesi”, **Önasya**, 4, S 37-38, 1968-69, s.1-2.

KANDEMİR, S, **Ankara Vilayeti**, Ankara 1932.

KARADUMAN, Hüseyin, "Türk Ocakları ve Hars Müzeleri", **Vakıflar Dergisi**, S XXX, Ankara 2007.

KIRDAR, Sevim, "Hikmet Koyunoğlu İle Görüşme", **Milliyet Sanat**, 1981.

KOŞAY Hamit Zübeyir, **Makale ve İncelemeler**, 4, Ankara 1973.

KOŞAY, Hamit Zübeyir, **Etnografya Müzesi Kılavuzu**, İstanbul 1963.

Mimar A. Hikmet Koyunoğlu'nun şahsıma gönderdiği 2.8.1981 tarihli Mektup.

ÖNDER, Mehmet, **Atatürk Evleri Atatürk Müzeleri**, Ankara 1970.

ÖNDER, Mehmet, **Türkiye Müzeleri**, Ankara 1992.

SÖZEN, Metin, **Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı**, Ankara 1984.

TAYLAK, Muammer, **Etnografya'dan Anıtkabir'e**, Ankara 1998.

ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir, **Cumhuriyet'le Birlikte Türkiye'de Folklor ve Etnografya Çalışmaları**, Ankara 1973.

27/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ankara-etnografya-muzesi/?pdf=3848> adresinden erişilmiştir